

Ine Andreoli

ETHIOPIË
BETAM KONJO!

Mosae Mondo

Dit boek is zorgvuldig samengesteld. Lezers kunnen echter op generlei wijze rechten ontlennen aan toeristische en/of ander-soortige informatie in dit boek

Betam konjo! (Heel mooi!)

Deze uitgave is gedrukt op FSC-papier en vervaardigd door een gecertificeerde leverancier.

Dit papier is gemaakt van minimaal 70% pulp (hout) afkomstig uit FSC-gecertificeerde bossen. De overige pulp bestaat uit gerecycled materiaal en/of hout uit FSC-gecontroleerde bronnen.

ISBN 978 90 8666 392 7

SBN 978 90 8666 397 2 (ebook)

Eerder verschenen als Konjo no! De huidige druk is volledig geactualiseerd.

NUR 508

© 2016, Ine Andreoli

Mosae Mondo, Maastricht

Mosae Mondo is een Imprint van Boekenplan

Internet:

www.reisverhalen-mosaemondo.nl

<http://ethiopiablog.wordpress.com>

<http://ineandreoli.wordpress.com>

Zetwerk: Ellen Bouma, Alkmaar

Ontwerp en Eindredactie: Boekenplan

Foto's: Lou Andreoli

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (Artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

INHOUD

Voorwoord	9
Inleiding	12
Aankomst Addis Ababa	15
Bahir Dar en omgeving	20
<i>Het Tanameer</i>	23
<i>Het schiereiland Zeghe en de Ura Kidane Mehret kerk</i>	26
<i>De waterval van de Blauwe Nijl</i>	30
Van Bahir Dar naar Gondar	32
Gondar	39
<i>De Koningsstad</i>	39
<i>Debre Birhan Selassie kerk</i>	45
Op weg naar het Simiengebergte	48
<i>De Falasha's</i>	48
<i>Geladabavianen</i>	54
Simien Mountain National Park	56
Debark	62
Van Debark naar Aksum	64
<i>Colobusapen</i>	64
<i>Vervetapen</i>	66
Aksum	69
<i>De legende van de koningin van Sheba</i>	72
<i>De oude en nieuwe Maryam Tsyon Kathedraal</i>	76
<i>Het archeologisch museum</i>	78
<i>Steen van Ezana</i>	80

- Graftombe van koning Bazen* 80
Het paleis van Makeda 81
Het waterbekken van Mayshum 82
Het stèleveld 83
- Van Aksum naar Adigrat 87
De tempel van Yeha 87
Debre Damo 89
- Adigrat 91
- Van Adigrat naar Maychew 93
De rotskerken van Tigré 93
Abreha Atsbeha kerk 94
- Maychew 105
- Van Maychew naar Lalibela 107
- Lalibela 111
Het achtste wereldwonder: de rotskerken van Lalibela 112
- De hoofdstad Addis Ababa 123
- Naar het zuiden 129
Het Riftdal 131
De meren van het Riftdal 132
Grafmonumenten van de Oromo 137
De Oromo sprekende bevolking 138
De rastafari's in Shashamene 139
Op bezoek bij de rasta's 140
Overnachten in Shashamene 143
- Van Shashamene naar Yabelo 145
De Sidama 146
- Yabelo 153
De Borana 154
El Sod 155

- Konso 158
Een bezoek aan een Konsodorp 158
De koning van de Konso 163
- Van Konso naar Turmi 166
Wierook 166
- Turmi 170
De markt in Turmi 171
- Vertrek richting Jinka 178
De Karo, Surma en Bumi 178
- Bezoek aan de Mursi; Mago National Park 182
Mago National Park 183
De Mursi 185
Jinkaresort 189
- Van Jinka naar Arba Minch 192
Bezoek schooltje in Key Afar 192
De markt van Key Afar 194
De Ari 195
- Arba Minch 196
Het Dorzedorp bij Chenchä 197
Ensete vetricosa 199
Een tochtje over het Chamomeer 203
- Met z'n vieren naar Awash 206
Adama (Nazareth) 207
Awash 208
- Bezoek aan het Awash National Park 212
Awash National Park 212
De Afar 218
- Geschiedenis Metahara Sugar Estate 222
- Bezoek Metahara Sugar Factory 233

Weer terug naar Addis Ababa	244
Kennismaken met Amelework, ons Plan-kind	246
<i>Onderwijs in Ethiopië</i>	249
<i>Gezondheidszorg in Ethiopië</i>	252
Afscheid van Ethiopië	254
Wetenswaardigheden, informatie en tips over Ethiopië	256
<i>Ethiopië, koffieland</i>	256
<i>De Ethiopische keuken en eetgewoonten</i>	260
<i>Qat... felbegeerd en gewaardeerd</i>	263
<i>Voorwerpen die in de kerk worden gebruikt!</i>	265
<i>Welke taal wordt er gesproken?</i>	268
<i>Het klimaat</i>	269
<i>Kalender en tijdaanduiding</i>	270
<i>Nationale en religieuze feestdagen</i>	272
<i>Ethiopiërs zijn altijd beleefd</i>	276
<i>Communicatie</i>	277
<i>Omtrent gezondheid</i>	277
<i>Veiligheid en voorzorgsmaatregelen</i>	278
<i>Welk vervoer?</i>	279
<i>Douane – Paspoort – Visum</i>	280
<i>Bagage... passen en meten, wat gaat mee, wat niet?</i>	280
<i>Stroomstoringen en afsluitingen</i>	281
<i>Foaien en 'You, you, give me...' (bedelen)</i>	282
<i>Foto... foto!</i>	283
<i>Geld- en bankzaken</i>	283
<i>Handig om te weten</i>	283
<i>De tijdlijn van Ethiopië</i>	284
Woordenlijst	294
Literatuurlijst	297
Verder verschenen van Ine Andreoli	300

VOORWOORD

Om precies te zijn: van november 1967 tot december 1970 hebben mijn man Lou en ik in Ethiopië gewoond en gewerkt. Lou werkte als werktuigkundige voor de Handels Vereniging Amsterdam (HVA). De HVA was in die tijd de grootste en meest gerespecteerde cultuurmaatschappij. Van 1950 tot 1978 is de HVA actief geweest in Ethiopië. Toen wij in Ethiopië aankwamen bezat de HVA twee suikerondernemingen, te weten: Wonji en Shoa. Metahara, de derde, was in ontwikkeling en op deze onderneming hebben wij, Lou daadwerkelijk, meegeholpen aan de opbouw.

Onze belevenissen van *toen* zijn opgetekend in het eerder verschenen boek *Het land van de verbrande gezichten*.

Eenmaal terug in Nederland waren we al gauw weer ingeburgerd, maar Ethiopië had een onuitwisbare indruk op ons gemaakt en bleef voortdurend op de achtergrond aanwezig. We maakten reizen over de wereld maar in ons achterhoofd bleef een verlangen naar Ethiopië. Ik wilde al eerder terug maar Lou had zo zijn twijfels in de aard van: we vinden nooit meer terug wat is geweest. Daar kwam bij dat door hongersnood en oorlogen het land moeilijk te bereizen was. Uiteindelijk waren we beiden zover en zijn we plannen gaan maken. Omdat het land, en zeker het zuiden, toen nog niet eenvoudig individueel was te bereizen, zochten we voor het eerst (we reizen altijd op eigen gelegenheid) een reisorganisatie die reizen naar Ethiopië aanbood. Ons plan was om zowel het noorden als het zuiden te verkennen en natuurlijk terug te gaan naar de plek waar we hebben gewoond.

We zochten een reisorganisatie uit die met kleine groepen reist en zowel het noorden als het zuiden aandoet. De laatste dagen van de reis wilden we ons afzonderen van de groep om samen met Ben en Kitty, een oud-collega en zijn vrouw, de suikeronderneming Metahara en haar omgeving te bezoeken.

Op de dag van vertrek gaan we naar Addis Ababa waar Lou en ik een bezoek hebben gepland aan Amelework, ons Plan-Ethiopiëkind en haar familie. In de namiddag voegen we ons weer bij de groep om de laatste avond en de vliegreis met hen door te brengen.

Dit boek bevat ons reisverhaal met daarnaast veel informatie over de verschillende facetten van Ethiopië, zoals beschrijvingen van dorpjes, streken, kerken en volkeren, legenden, geschiedenis, Ethiopische gebruiken en gewoonten. Ook ontbreken een woordenlijst, literatuurlijst en tips niet.

Ik beschrijf enkele thema's, waaronder de ontdekking van koffie en de Ethiopische ceremonie daaromheen. Het genotmiddel *Qat* en het inheemse eten *Injerra* en *Wot*. Ethiopische kruisen, kalender en tijd, en nog veel meer.

Af en toe gebruik ik het woord *toen*, wat verwijst naar ons eerste verblijf in Ethiopië. Het woord *later* staat voor ervaringen opgedaan in reizen die we nadien hebben gemaakt.

De groep waarmee we reizen bestaat, met ons erbij, uit elf mensen (vier vrouwen en zeven mannen). We vormen een elftal met begeleiding door DD, onze reisleider. Het zijn allemaal mensen die meer van de wereld hebben gezien dan hun achtertuin. De reisleider heeft veel kennis van het land en draagt Ethiopië een warm hart toe. Hij laat ons kennismaken met de lokale bevolking en brengt ons naar kleine hotels en pensions.

Ik heb dit boek geschreven met dezelfde intentie als mijn eerder verschenen boeken, enerzijds voor mensen die thuis op de bank de sfeer van Ethiopië en onze belevenissen mee willen beleven en anderzijds voor mensen die het land zelf gaan bezoeken en alvast een stukje ‘bagage’ wensen over dit eeuwenoude land.

‘Ethiopië Betam konjo!’ is een volledig herziene druk van het voorgaande boek ‘Konjo Nö! – Ethiopië, een belevenis’. Het verhaal is uitgebreid en aangepast maar zo veel mogelijk intact gehouden; de info is geactualiseerd.

INLEIDING

Ethiopië, officieel de Federal Democratic Republic of Ethiopia (*Ityop'ïya*), ligt in het noordoosten van het Afrikaanse continent, in de Hoorn van Afrika.

Het land heeft een oppervlakte van 1.137.000 vierkante kilometer en is het op negen na grootste land van Afrika. Buurlanden zijn: Kenia, Soedan, Zuid-Soedan, Eritrea, Djibouti en Somalië.

Het land is, in tegenstelling tot veel Afrikaanse landen, nooit gekoloniseerd geweest en heeft daardoor langdurig zijn eigen identiteit kunnen behouden. De ruim negentig miljoen inwoners van het land zijn dan ook een bonte mengeling van volkeren, ieder met zijn eigen cultuur, taal en religie.

Ethiopië is verdeeld in negen staten: Afar, Amhara, Benishangul-Gumuz, Gambela, Harari, Oromiya, Yedebub Biheroch Bihereseboch na Hizboch, Somali, Tigray, en twee bestuurlijk onafhankelijke steden: Addis Ababa (hoofdstad) en Dire Dawa.

Het land bestaat voor een groot deel uit een omvangrijke hoogvlakte die doorsneden wordt door de Riftvallei, ook wel Grote Slenk genoemd. De vallei gaat in het noordoosten over in de Danakilwoestijn. Tegen de hoogvlakte aan ligt zowel in het westen als in het zuidwesten laagland. De berg Ras Dashen, 4620 meter, vormt het hoogste punt. De Danakil-Depressie, op -125 meter, is het aangewezen laagste punt van het land.

Ethiopiërs vertellen je graag, maar vooral trots dat hun land 'het oudste ter wereld' is. Ongeveer 3,5 à 4 miljoen jaar geleden woonden voorlopers van de huidige mens aan de oevers van de meren in de Riftvallei. De vondst in de Afarregio (in 1974) van het 3,5 miljoen oude skelet Lucy en de later (in 2009) gevonden 'buurman' van Lucy tonen aan dat Ethiopië heel vroege bewoners had. Wetenschappers vonden (in 2015) opnieuw in de Afarregio kaken en tanden van een mogelijke voorouder van de mens van 3,3 en 3,5 miljoen jaar oud. Ethiopië wordt dan ook vaak 'de wieg van de mensheid' genoemd. Er wordt zelfs aangenomen dat de mensheid zich van hieruit heeft verspreid over de rest van de wereld.

In Ethiopië komen meerdere godsdienstige stromingen voor. Officiële cijfers ontbreken, of worden in zeer wisselende percentages gegeven. Duidelijk is dat er twee grote groeperingen zijn: het orthodoxe christendom en de islam. Daarnaast komen het animisme en enkele andere godsdiensten voor. Ethiopië onderscheidt zich van veel andere landen doordat er veel religieuze verdraagzaamheid is. Over het algemeen leeft men, tot nu toe, vreedzaam naast elkaar.

Ethiopië is een paradijs voor natuurliefhebbers. Het landschap is zeer wisselend en bestaat uit vruchtbare hoogvlakten, diepe ravijnen, tropisch regenwoud, savannen, woestijnen en moeilijk toegankelijke bergketens. Ook zijn er meren en stromen er grote rivieren, waaronder de bekende Blauwe Nijl.

Dankzij de verschillende hoogte- en klimaatzones heeft Ethiopië een weelderige plantenwereld.

Er zijn achthonderd soorten vogels geteld. In de aanwezige nationale parken leven verscheidene soorten zoogdieren, waaronder bijzondere die alleen in Ethiopië voorkomen.

Het land is wat toerisme betreft in een ontwikkelingsfase, wat inhoudt dat het land niet altijd eenvoudig is te bereizen; ‘aanpassen’ is vaak noodzakelijk.

Het is ook een kennismaking met een van de armste landen ter wereld. Je treft naast indrukwekkende, interessante en mooie dingen ook schrijnende situaties aan.

Ethiopië is ook het land dat je, als je het eenmaal hebt bezocht en dus geroken, geproefd en gevoeld hebt, nooit meer vergeet. Er blijft altijd een vaag verlangen.

Bron: *Te gast in Ethiopië*, www.tegastin.nl

AANKOMST ADDIS ABABA

Het vliegtuig heeft de daling ingezet en onder ons fonkelen de duizenden lichtjes van Addis Ababa. We zitten met onze neus tegen het raampje aangeplakt om vooral niets te missen. Om de juiste aanvliegeroute te krijgen vliegt het toestel met een wijde boog om Addis heen. Deze beweging zorgt ervoor dat we alles rustig kunnen bekijken. We kunnen de nieuwe rondweg die in de tijd van Mengistu Haile Mariam is aangelegd, duidelijk onderscheiden. Wat is de stad groot! We vragen ons af of de stad *toen* ook al zo imposant was.

De daling gaat heel geleidelijk en de piloot zet het toestel precies op tijd, halfelf 's avonds, rustig aan de grond. Wel even anders dan in Frankfurt, waar we een tussenlanding maakten en met een flinke klap op de landingsbaan terechtwamen.

Vol verwachting zetten we na 33 jaar weer voet op Ethiopische bodem. Hoe dat voelt? In eerste instantie vreemd, de luchthaven is nieuw, modern en groots opgezet en er is totaal geen herkenning. Het zou voor ons een willekeurig vliegveld kunnen zijn. Maar eenmaal buiten het gebouw overspoelt ons het vertrouwde gevoel van weleer. Als we door een Ethiopiër worden aangesproken in de voor ons bekende taal, komen Amhaarse woorden die diep verborgen waren, spontaan weer boven borrelen.

We lopen in de aankomsthal als er ineens een typische Ethiopische geur op mij afkomt; de geur van Ethiopische *buna* (koffie). Deze is zo specifiek dat ik deze, denk ik, onder alle omstandigheden zal kunnen herkennen.

Zo woonden we al weer enkele jaren in Nederland toen we in Deventer een reünie van de HVA bezochten. Op de parkeerplaats van het hotel stapte ik uit de auto en zei tegen Lou: ‘Ik ruik Ethiopische koffie.’

‘Hoe kom je daarbij?’ was zijn reactie. Later in het hotel werd het bevestigd; we kregen bij binnenkomst een kopje Ethiopische koffie aangeboden.

In de enigszins frisse avondlucht komen nog meer Ethiopische geuren op ons af. Ze roepen vage herinneringen op. Een geur staat meer in het teken van de emotie dan het denken; het uitdrukken in woorden. We weten meestal wel waar we het moeten plaatsen, maar precies benoemen is soms moeilijk.

Er staat een busje klaar om ons naar het hotel te brengen. Ook nu zitten we met onze neus tegen de ramen gedrukt om niets te missen. We rijden richting stad over een brede weg die aan weerszijden is volgebouwd met winkels, appartementen en kantoorgebouwen, waarvan sommige nog in de steigers staan.

De chauffeur verlaat de grote weg en we belanden in de kleine binnenstraatjes met lemen en golfplaten hutjes. De smalle wegen zonder trottoirs zijn nauwelijks verlicht. Mensen diep weggedoken onder hun *sjamma* (omslagdoek) bewegen zich langs de huisjes. Slapende mensen, in lompen gehuld, liggen aan de kant van de weg. Af en toe zien we een flakkerend vuurtje met schimmige figuren eromheen. Dit is Ethiopië!

Op de drukkeren wegen, zelfs nog op dit late uur, bepalen toeterende taxi's het straatbeeld. Aan een van deze straten ligt het Holiday Hotel. Op het eerste gezicht straalt het gebouw totaal niets uit. Eenmaal binnen wordt het beter. In de lobby van het hotel waar zich de receptie en de bar bevinden staan zware logge houten stoelen met dikke kussens. Zij nodigen uit tot zitten en het nuttigen van een drankje.

Als wij eenmaal zitten maakt DD van de gelegenheid gebruik om